

Erling Kagge

Ticho

v období hluku

premedia

O AUTOROVI

Na svete nie je veľa polárnych bádateľov, s ktorými by ste sa mohli rozprávať o Immanuelovi Kantovi, rovnako medzi filozofmi nenájdete veľa ľudí, ktorí by na snežniciach a lyžiach prešli najodľahlejšie kúty sveta. Výnimkou je Erling Kagge, nórsky cestovateľ, spisovateľ, vydavateľ a otec troch dospelých dcér. Ako prvý na svete dorazil sám na južný pól, pričom nemal päťdesiat dní žiadne spojenie so zvyškom sveta. Ako prvý zdolal aj všetky tri „póly“, severný, južný a vrchol Everestu. V jednom rozhovore označil za štvrtý „pól“ výchovu svojich detí – dosiahnete ho ľahko, ale to čo nasleduje je najväčšou výzvou vášho života.

New York Times opísali Kaggeho ako „fascinujúceho muža, filozofického dobrodruha, alebo aj dobrodružného filozofa.“ Na svojich cestách si uvedomil dôležitosť samoty a ticha, ktorým venoval svoju najnovšiu a z hľadiska toho, v koľkých prekladoch už vyšla, aj najúspešnejšiu knihu. Okrem nej napísal cestopisno-filozofické knihy, ako aj knihu o zbieraní umenia, ktoré je jednou z jeho ďalších vášní, zameriava sa na moderné umenie a na zbieranie pravoslávnych ikon. Jeho cesty viedli nielen do polárnych oblastí, ale napríklad aj do podzemia New Yorku, kde spolu s historikom miest a fotografom Steveom Duncanom strávili šesť dní a nocí v metre a kanáloch pod mestom.

Po návrate z expedícií študoval filozofiu v Cambridge a neskôr v Osle založil úspešné vydavateľstvo Kagge Forlag, ktoré ročne prináša okolo stovky nových titulov. Má tri dcéry Nor, Ingrid and Solveig.

Erling Kagge

TICHO

V OBDOBÍ HLUKU

Z nórčiny preložila Zuzana Demjánová

Ďakujeme Vám, že ste si kúpili túto knižku,
lebo dobré príbehy žijú vtedy, keď ich čítame.

Kniha, ktorú držíte v rukách,
vyšla aj vďaka nášmu spojeniu s

Erling Kagge:
TICHO V OBDOBÍ HLUKU

Prvé vydanie

Z nórskeho originálu *Stillhet i støyens tid. Gleden ved å stenge verden ute* preložila Zuzana Demjánová,
vyšlo vo vydavateľstve Premedia, Bratislava 2017,
ako jeho 151. publikácia.

www.premedia.sk, info@premedia.sk

Jazyková redakcia Ľuba Nitrová, zalomenie textu
Izabela Koska, obálka Dodo Dobrík, tlač Expresprint,
Partizánske

Copyright © Kagge Forlag 2016
Published in agreement with Stilton Literary Agency
Slovak edition © Premedia Group, s.r.o.
Translation © Zuzana Demjánová, 2017
ISBN 978-80-8159-505-9

Ticho

I.

Pre prípad, že by som nemohol odkráčať, zliezť alebo odplávať zo sveta, naučil som sa nepustiť ho dnu.

Chvíľu mi trvalo, kým som sa to naučil. Až keď som si uvedomil, ako hlboko túžim po tichu, začal som ho vyhľadávať – a tam, pod nánosom kakofónie dopravného hluku a myšlienok, hudby a hučania strojov, iPhonov a snežných pluhov na mňa čakalo. Ticho.

Prednedávnom som sa snažil presvedčiť svoje tri dcéry, že tajomstvá sveta sa ukrývajú v tichu. Sedeli sme okolo kuchynského stola a jedli sme nedeľnú večeru. V nedeľu máme čas posedieť si a porozprávať sa spolu. Cez týždeň sme príliš zamestnaní. Dievčatá sa na mňa skepticky zahľadeli. Ved' čo je ticho? Nič. Ešte predtým, ako som im stihol vysvetliť, že ticho môže byť priateľ a že je luxusným tovarom, cennejším než kabelky od Marca Jacobsa, na ktoré si robia záľusk, si vytvorili názor: ticho je skvelé, keď je človek smutný. Inak je nanič.

Ako sme tak sedeli pri stole, spomenul som si, aké boli zvedavé, keď boli malé. Aké boli zvedavé, čo je asi za dverami. Ako sa pozerali na vypínač a pýtali sa, či môžu „otvoriť svetlo“.

Otázka a odpoveď, otázka a odpoveď. Premýšľanie a zvedavosť sú motorom života. Ale teraz majú moje deti trinásť, šesťnásť a devätnásť rokov a sú zvedavé čoraz zriedkavejšie. Ak niečo nevedia, tak vytiahnu smartfóny a hľadajú odpoveď. Zvedavosť ich neopustila, ale z ich tváří sa vytráca detskosť, tvária sa dospeljšie, už sa nechcú toľko pýtať. Ticho ich nezaujímalo, nechceli sa o ňom rozprávať, tak som sa rozhodol povedať im príbeh, ktorý je priam stvorený na to, aby ho vyvolal:

Dvaja moji priatelia sa rozhodli zdoлаť Mount Everest. Včasráno vyšli zo základného tábora a začali liezť po juhozápadnej stene hory. Šlo im to dobre. Obaja sa priblížili k vrcholu, keď sa vtom privalila búrka. Rýchlo pochopili, že sa dole živí nedostanú. Prvému sa podarilo zastihnúť cez satelitný telefón svoju tehotnú manželku. Dohodli sa, ako sa bude volať ich nenarodené dieťa. Tesne pod vrcholom ticho umrel. Druhému sa nepodarilo pred smrťou s nikým skontaktovať. Nik nevie, čo sa vlastne v to popoludnie stalo. Vďaka suchému studenému podnebiu vo výške 8000 metrov nad morom obaja zmrzli a ich telá vyschli. Ležia tam hore, obklopuje ich ticho a vyzerajú približne tak, ako keď som ich naposledy kedysi pred dvadsiatimi dvomi rokmi videl.

Okolo stola sa rozhostilo ticho. Zapípal niekoho telefón, prišla esemeska, ale nikomu nenapadlo, aby sa naň pozrel. Napĺňali sme ticho. Nami.

Zanedlho ma pozvali prednášať na Univerzitu Svätého Ondreja do Škótska. Sám som sa mal rozhodnúť, o čom prednáška bude. Zvyčajne hovorím o extrémnych výletoch do najvzdialenejších kútov sveta, tentoraz som však myšlienkami zablúdil domov, k nedeľnej večeri s rodinou. A tak som si zaumienil, že budem hovoriť o tichu. Dôkladne som sa pripravil, ale ako sa mi často stáva, pred prednáškou som znervóznel. Možno patria úvahy o tichu k rozhovorom nad nedeľnou večerou a nie do prednáškovej miestnosti. Nečakal som, že by ma po osemnástich minútach vypískali, ale chcel som študentov zaujať tým, čo mám na srdci. Prednášku som začal tak, že som im navrhol minútu ticha. Všetci stíchli. Počas nasledujúcich sedemnástich minút som hovoril o *tichu okolo nás*, ale rozprával som aj o *tichu, ktoré nosíme v sebe*. Študenti boli ticho. Počúvali. Videlo sa mi, že im ticho chýbalo.

V ten istý večer som sa vybral s niekoľkými študentmi do krčmy. Od vchodu ťahalo, mali sme pred sebou veľké pivo a ja som sa cítil viac-menej ako keď som ako mladý študoval vo Veľkej Británii.

Príjemní zvedaví ľudia, dobrá nálada, zaujímavé rozhovory. *Čo je ticho? Kde je? Prečo je dôležitejšie ako kedykoľvek predtým?* Dožadovali sa odpovedí na tieto tri otázky.

Veľmi som si tento večer cenil, nielen pre príjemnú spoločnosť, ale aj preto, že vďaka študentom som pochopil, ako málo viem. Doma som nedokázal prestať uvažovať nad tými tromi otázkami. Stali sa mojou vášňou. Začal som písať, uvažovať a čítať, zväčša sám pre seba. Večer čo večer som nad nimi hľbal.

Napokon som dospel k tridsiatim trom pokusom o odpoveď.

II.

1

Ak ste dobrodruh, mnohé sa začína tým, že ste *zvedavý*. Zvedavosť vo mne vyvoláva jednu z najčistejších foriem šťastia. Mám ten pocit rád. Často sa jej venujem, áno, som zvedavý takmer všade: na cestách, keď čítam, keď sa stretávam s ľuďmi, keď sedím a píšem, alebo keď cítim, ako mi bije srdce a vidím, ako vychádza slnko. Zvedavosť je jedna z našich najsilnejších vlastností. Je aj jedna z najvyberanejších zručností, aké existujú. A to nevravím len ako dobrodruh. Rovnako často to vyhlasujem z pozície otca alebo vydavateľa. Teším sa z nej. Najviac vtedy, keď ma nič neruší.

Výskumníci dokážu nájsť pravdu. Rád by som ju tiež objavil, ale nie je mi to dané. Doteraz som zmenil názor v podstate na všetko. Som zvedavý predovšetkým pre zvedavosť samotnú. Je pre mňa cieľom, objavnou výpravou. Niekedy v sebe nesie práve kľúčiacie semeno, príležitosť na zlepšenie.

Inokedy je zvedavosť samovoľná, premkne ma nevoľak, som zvedavý a premýšľam preto, že jednoducho nemôžem inak. Alebo sa objaví čosi nepríjemné z mojej minulosti. Myšlienka alebo zážitok. Stiahne mi žalúdok a ja neviem inak, musím nad tým uvažovať.

Raz večer sa zastavila na večeru moja sesternica a darovala mi zbierku básní Jona Fosseho. Keď odišla, ľahol som si na posteľ a listoval som v knihe. Tesne predtým, ako som vypol svetlo, som narazil na tieto slová: *je láska, ktorú si nik nepamätá*. Čo tým myslel? Neviditeľná láska, ktorá drieme pod povrchom? Písal o tichu? Odložil som zbierku básní a premýšľal som o tom. Dobrí básnici mi pripomínajú veľkých objaviteľov. Volia správne slová, aby ma prinútili uvažovať, ich básne sú ako správy, ktoré písali objavitelia a ktoré som ako chlapec čítal. Kým som zaspal, rozhodol som sa, že Fossemu ráno napíšem a spýtam sa na jeho názor.

„Svojím spôsobom práve ticho hovorí,“ odpísal mi Fosse šesť minút potom, ako som mu poslal email. Zdalo sa mi, akoby na tú správu čakal, ale to sotva, neozval som sa mu už roky.

Ticho má robiť presne to – hovoriť. Hovoriť. A ty sa s ním máš rozprávať a využiť potenciál, ktorý sa v ňom ukrýva. „Možno je to preto, že ticho súvisí so zvedavosťou a premýšľaním, je však aj majestátne, veru tak, je ako oceán, ako nekonečná zasnežená planina. A ak sa niekto nepozastaví nad jeho majestátnosťou, tak to preto, že sa ho bojí. A to je zrejme dôvod, prečo sa toľkí desia ticha (a prečo hrá všade hudba, kdekoľvek).“

Poznám ten strach, o ktorom Fosse píše. Ne-

určitú hrôzu z niečoho, čo vlastne ani neviem definovať. Z niečoho, čo spôsobuje, že sa poľahky vytrácam z vlastného života. Jednoducho niečo robím, vyhýbam sa tichu a žijem tým, čo robím. Esemeskujem, púšťam si hudbu, počúvam rádio alebo len nechám voľný priebeh myšlienkam namiesto toho, aby som zastal a možno na okamih nevpustil svet dnu.

Myslím si, že to je ten strach, ktorý Fosse ne-definuje. Hrozíme sa toho, že by sme sa lepšie poznali. Keď sa mu vyhýbam, páchnem zbabelosťou.

*
* *

2

Najtichšie miesto na svete, na akom som kedy bol, je Antarktída. Putoval som sám k Južnému pólu a v monotónnej rozľahlej krajine sa neozývali žiadne zvuky vytvorené človekom. Len tie, ktoré som vytvoril ja. Postupoval som po ľade, sám, ponáral som sa do veľkej bielej ničoty a ticho som počul aj cítil.

Keď mierite cez najstudenší kontinent sveta, kilometer za kilometrom ďalej na juh, celú cestu až k horizontu, všetko je ploché a biele. Pod nohami sa vám rozprestiera tridsať miliónov kubických kilometrov ľadu, tlačiaceho na povrch zeme.

Postupne som si začal uvedomovať, že všetko nie je celkom ploché. Ľad a sneh vytvárali malé a o čosi väčšie abstraktné formy. Jednotvárna biela sa menila na nespočetné odtiene bielej. V snehu sa objavila smietka modrej, trochu červenej, zelenej a svetloružovej. Cítil som, že príroda sa cestou mení, ale mýlil som sa. Podmienky sa nemenili, to ja som sa menil. „Doma som si ,odhrýzal veľké hlty“. Tu som sa naučil tešiť sa z maličkostí. Z farebných odtieňov snehu. Utíchajúceho vetra. Tvarov mračien. Ticha.“, napísal som si na dvadsiaty druhý deň do denníka.

Spomínam si, že ako dieťa ma absolútne fascinovali slimáky, ktoré si nosili na chrbte svoj dom. Kam sa len pohli. Počas výpravy do Antarktídy moja fascinácia slimákmi rástla. Jedlo, výstroj a palivo som ťahal za sebou na saniach a neotváral som ústa, aby som prehovoril. Držal som hubu. Päťdesiat dní som nenadviazal s nikým kontakt, či už cez vysielачku alebo internet, a nestretol som živú dušu. Každý deň som zamieril priamo na juh. Aj keď ma nazlostilo nejaké zlomené viazanie alebo to, že som takmer padol do štrbiny v ľade, nenadával som. (Ak hromžíte, tak vás to láme, zhoršuje už aj tak zlú náladu. Preto na expedíciách nikdy nenadávam.)

Doma vždy prechádza okolo nejaké auto, zvoní, pípa alebo vibruje nejaký telefón, niekto hovorí, šepká alebo kričí. Je tam toľko zvukov, že ich sotva počujeme. Tu to bolo celkom iné. Príroda sa tvári, že mlčí, a pritom hovorí. Čím hlbšie ticho, tým viac som počul.

Vždy, keď som oddychoval a nefúkal vietor, zažíval som ticho, ktoré trhalo uši. Dokonca aj sneh vyzerá ticho, keď ustane vietor. Čoraz viac som si všímal svet, ktorého som súčasťou. Nič ma nespomalovalo ani nerušilo. Bol som sám so svojimi predstavami a myšlienkami. Budúcnosť viac nebola dôležitá, minulosť ma netrápila, žil

som v prítomnosti. Svet mizne, keď doň vkročíte, tvrdí filozof Martin Heidegger. Presne to sa stalo.

Zdalo sa mi, že som iba dôvetkom okolností. Keďže som nemal, s kým by som sa porozprával, hovoril som s prírodou. Vysielal som svoje myšlienky ponad pláne a k vrchom a prijímal som predstavy, ktoré ku mne doliehali.

Do denníka som si zapísal, aké jednoduché je nepripisovať veľkú hodnotu kontinentu, na ktorý nemožno vycestovať, zažiť ho a vidieť. Na to, aby miesto niečo znamenalo, tam ľudia musia zájsť, fotografovať ho, zdieľať zábery. „Antarktída je ešte stále pre väčšinu z nás neznáma a ďaleká krajina. Postupujem na juh a dúfam, že to tak aj ostane. Nie preto, že by som neprial viacerým, aby ju zažili, ale preto, že podľa mňa je misiou Antarktídy zostať neznámou krajinou,“ napísal som na dvadsiaty siedmy deň. Potrebujeme vedieť, že ešte stále sú krajiny, ktoré sú neprebádané a nezovšeobecnené. Že existuje tajomný a takmer nedotknutý kontinent „ktorý vyzerá ako miesto v niekoho predstavách“. Myslím si, že práve pre toto je Antarktída cenná pre budúce generácie.

Tajomstvo, ako sa dostať na Južný pól, spočíva v tom klásť jednu nohu pred druhú a robiť to dostatočne dlho. Čisto technicky je to jednoduché. Ved' aj

myš dokáže zjesť slona, len si z neho musí odhrýzať po malých kúskoch. Výzva spočíva vo vôli. Musíte chcieť. Najväčšia výzva je vstať, keď je vonku mínus päťdesiat stupňov. Dnes to platí rovnako ako za čias Roalda Amundsena a Roberta Scotta. A druhá najväčšia? Byť v pohode sám so sebou.

Ticho sa vo mne zabývalo. Bez kontaktu s okolitým svetom som izolovaný, som len ja a ja, som prinútený zaoberať sa myšlienkami, ktoré mi napádali už predtým. Prehlbovať ich. A čo je ešte horšie: aj svojimi pocitmi. Antarktída je najväčšia púšť sveta, pozostáva z vody a je tu slnečnejšie ako v južnej Kalifornii. Niet sa kam skryť. Bežné drobné lži a polopravdy, ktoré vyslovujeme v civilizovanom svete, pôsobia z odstupu absolútne nezmyselne.

Teraz to možno vyznieva tak, akoby som meditoval – tak to však nie je. Z času na čas sa do mňa chlad a vietor zahryzli ako ľadové kliešte. Mrzol som, tak som plakal. Nos, prsty na rukách a na nohách mi zbeleli, stratil som v nich cit. Keď vám omrzajú časti tela, tak to bolí, potom bolesť poľaví. Objaví sa až potom, keď rozmrzajú. Všetku energiu som minul na to, aby som sa zohrial. Rozmŕzanie je bolestnejšie ako omrzanie. Neskôr, v ten istý deň, keď som sa zahrial, som mal opäť energiu na to, aby som rojčil.